

УДК 330.35

А. І. Кушнір, аспірантка,
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»

РОЛЬ ФІНАНСОВО-ПРОМИСЛОВИХ ГРУП У ФОРМУВАННІ ІННОВАЦІЙНОГО ВИРОБНИЦТВА

АНОТАЦІЯ. У статті досліджено суть фінансово-промислових груп, їх різновиди та принципи функціонування в Україні. Визначено їх вплив на формування інноваційного виробництва.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: фінансово-промислові групи, інновації, виробництво, ВВП, технологічний ланцюжок.

АННОТАЦИЯ. Essence financially industrial groups, their varieties and principles of functioning in Ukraine. Certainly their influence on forming of innovation production.

KEYWORDS: financially industrial groups, innovations, production, GDP, technological chainlet.

АННОТАЦИЯ. В статье исследовано суть финансово-промышленных групп, их разновидность и принципы функционирования в Украине. Определено их влияние на формирование инновационного производства.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: финансово-промышленные группы, инновации, производство, ВВП, технологическая цепочка.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Становлення в Україні ринкової економіки та поступове відновлення докризового стану зумовлює активізацію інвестиційної діяльності, стимулювання інноваційного виробництва. Гостра нестача у промислових підприємств коштів для реконструкції виробництва у числі інших факторів визначає особливу роль фінансово-промислових груп (ФПГ) у стратегії інституційно-інноваційних перетворень. Як засвідчує досвід сучасних високорозвинених економік, ФПГ здатні мобілізувати значні фінансові ресурси, спрямувати їх на вирішення масштабних інноваційно-інвестиційних завдань, забезпечити розвиток конкурентоспроможних галузей промисловості, дати новий імпульс науково-дослідним розробкам, стимулювати перспективні напрями економічного розвитку,

забезпечити технологічний розвиток виробництва, на відповідно новому рівні, стати своєрідними локомотивами економічних успіхів. На нинішньому етапі розвитку економіки України актуальним стає дослідження потенціалу ФПГ та відносин, що регулюють їх взаємодію з державою, і як наслідок визначення їх ролі у формуванні інноваційного виробництва України.

Аналіз основних наукових досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Дану проблематику в другій половині ХХ ст. досліджували В. Бовикін, М. Бункіна, В. Голосов, С. Меншиков, Е. Нухович, Г. Полуніця, І. Сисоєв, Г. Солюч, І. Фаминський, Ю. Юданов та ін.

Серед українських науковців, чиї роботи містять окремі розкриті проблеми формування та становлення ФПГ, варто виділити І. Алексєєва, О. Василика, А. Гальчинського, В. Геєця, А. Даниленка, В. Диканя, К. Кривенка, М. Коваля, М. Крупку, О. Плотнікова, В. Федосова, І. Хому, В. Шевчука та ін.

Втім, в українській економічній літературі численні проблеми інноваційних процесів продовжують залишатися недослідженими, зокрема, це стосується з'ясування економічної природи ФПГ та їх вплив на формування інноваційного виробництва, аналіз світового досвіду їх створення у контексті можливостей його використання в Україні.

Цілями статті є необхідність поглиблення теоретичних досліджень сутності ФПГ, їх ролі та місця у формуванні інноваційного виробництва України, оцінка економічного ефекту від функціонування ФПГ у нашій країні.

Викладення основного матеріалу дослідження з новим обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Проведені теоретичні дослідження існуючих вітчизняних ФПГ та вивчення робіт провідних учених-економістів дали можливість сформулювати загальну модель даного явища, та визначити вплив та роль у формуванні інноваційного виробництва в Україні.

Згідно з Законом України від 21.11.1995 р. № 437/95-ВР «Про промислово-фінансові групи в Україні», за яким ФПГ визначаються як промислово-фінансова група (ПФГ) — об'єднання, до якого можуть входити промислові підприємства, сільськогосподарські підприємства, банки, наукові і проєктні установи, інші установи та організації всіх форм власності, що мають на меті отримання прибутку, та яке створюється за рішенням Уряду України на певний термін з метою реалізації державних програм

розвитку пріоритетних галузей виробництва і структурної перебудови економіки України, включаючи програми згідно з міждержавними договорами, а також виробництва кінцевої продукції [1].

Залежно від типу організації в Україні розрізняють такі ФПГ:

— вертикально інтегровані — з підприємствами, функціонуючими по принципу замкнутого технологічного ланцюжка, прикладами є група «Арселор Міттал», Маріупольський металургійний комбінат ім. Ілліча, група «Приват», «ІСД», концерн «Енерго».

— горизонтально інтегровані, об'єднують підприємства з повним технологічним циклом у декількох галузях це компанія «Систем Кепітал Менеджмент», корпорація «Індустріальний союз Донбасу»;

— конгломеровані — різні технологічно не пов'язані між собою підприємства, при фінансовому контролі з боку управляючої чи головної компанії, це корпорація «Інтерпайп», «УкрАВТО», концерн «Укрпромінвест».

Залежно від центра формування та виду домінуючої компанії виділяють такі ФПГ: банківські, промислові, торгові, створених на основі існуючих ТНК та ін.

Разом з цим, слід відзначити, що в Україні ФПГ створюються за двома напрямками: товарним і галузевим.

Під першим розуміють об'єднання з метою виробництва переважно одного визначеного товару, і такі ФПГ не несуть суттєвого внеску в розвиток інноваційного виробництва, так як в основному це налагоджений виробничий ланцюжок.

Під другим — формування по типу диверсифікованої галузі, тобто володіння найрізноманітнішими організаціями та підприємствами, кожен з яких має різні рівні розвитку та відповідно можливості формування інноваційного виробництва взагалі.

Економічні перехідні умови в Україні у даний час сприятливі для організації ФПГ. Вони покликані реалізувати багато інновацій як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках.

На сьогодні експерт віділяють близько 14 ФПГ в Україні, серед них п'ять домінуючих: компанії «Систем Кепітал Менеджмент» (СКМ), «Індустріальний Союз Донбасу» (ІСД), «Арселор Міттал», концерн «Інтерпайп», «Приват», «Енерго». За розмірами капіталу компанії «Кепітал Систем Менеджмент», Арселор Міттал та корпорація «Індустріальний союз Донбасу» є ФПГ національного рівня, їх капітал складає відповідно 20,125 млрд дол.

США, 7,831 млрд дол. США та 7,340 млрд дол. США. Але поряд з лідерами є ряд інших груп, таких як «Аваль», «Альтком», «ТАС», АБК «Фінанси та кредит», «Росан» та інші. Крім того, на вітчизняному ринку оперують і російські ФПГ — «Лукойл», «Альфа-груп», «Російський Алюмінієвий».

Використовуючи світовий досвід таких економічно розвинених країн, як США, Японія, КНР, слід зазначити, що на їх долю припадає більша частина ВВП. У США це 50—60 % ВВП, 45 % робочої сили і до 60 % інвестицій, частина яких йде на інноваційний розвиток виробництва. У США дуже вдалий засіб створення інноваційного виробництва — «Силіконова долина», коли університет став відігравати роль центру наукових ідей та підготовки кадрів для всього об'єднання.

В Японії (у докризовий стан) за офіційними даними ФПГ складають 14—15 % ВВП. Поряд з цим у Японії відбувалася значна підтримка пріоритетних галузей, що належать до ФПГ, з боку держави через відповідні закони, які допомагають в розвитку вугледобувної промисловості, машинобудівного виробництва, атомної енергетики та інші галузей.

В Росії наприклад більше 10 % ВВП складає обіг виготовленої продукції ФПГ. В Україні достовірних даних щодо частки ВВП, яка припадає на функціонування ФПГ, на жаль, немає. За не офіційними даними, це від 7 до 12 % ВВП.

Варто розглянути принцип формування ФПГ на базі інноваційної технології. Для забезпечення кінцевого результату технологія повинна бути впроваджена у виробництво, тобто має бути створений єдиний технологічний ланцюжок (ТЛ). Формує його керуюча компанія ФПГ. Утворюється ТЛ з кількох етапів, основними з яких є наступні:

- визначення основної мети (стратегії);
- вивчення технології;
- підбір підприємств-виконавців (контрагентів);
- проектування та розробка виробничого процесу;
- вибір джерела фінансування;
- контроль результатів.

Стратегічною метою функціонування ТЛ має бути поширення інноваційної технології, наприклад, з випуску компактних електронних пристроїв, блоків, які будуть використовуватися не тільки в приладобудівній, але і в легкій, хімічній галузях промисловості.

Аналіз світового досвіду свідчить, що найбільш популярними організаційними заходами ефективного впровадження у господарську практику результатів інноваційної діяльності через ФПГ є створення й ефективне функціонування мережі технологічних (наукових) парків та інноваційних (технологічних) бізнес-інкубаторів.

Технопарк у ФПГ може забезпечити вченим, інженерам і винахідникам реальну можливість реалізувати весь процес комерційного освоєння нових ідей та винаходів, результатів прикладних і фундаментальних наукових досліджень.

В окремих ФПГ створюються структурні групи, так звані «фінансові басейни», до яких крім банків входять страхові компанії, пенсійні фонди, інвестиційні компанії і фонди, брокерські контори, фонди взаємного страхування й інші органи, що акумулюють кошти, частина яких також може бути спрямована на фінансування інноваційних проектів ФПГ.

Позитивним є те, що з розвитком виробництва інвестиції використовуються на модернізцію виробництва. Саме на засадах формування ФПГ може бути забезпечена ефективна трансформація української економіки, прискорення вирішення ряду питань пов'язаних з кризовим становищем, підвищення ролі вітчизняного виробництва у міжнародному поділі праці, і відповідно забезпечення розвитку інноваційних процесів у нашій країні.

Далі основними перевагами в процесі функціонування та співробітництва ФПГ в Україні на шляху інноватизації виробництва є такі:

- відновлення розірваних раніше технологічних зв'язків у промисловості;

- створення фінансового механізму для розвитку інноваційного виробництва;

- підвищення конкурентоспроможність продукції, що випускається;

- проводити інноваційну діяльність, новітні наукові розробки, упровадження яких підвищать якість продукту та значення України на світовому ринку;

- акумулювати фінансові кошти в банках ФПГ винятково в інтересах цільових програм, які безперечно мають слідувати інноваційному розвитку країни;

- отримання міжнародного досвіду в запровадженні та використанні технологічних новинок;

- зменшити поточні, технологічні й інформаційні витрати;
- банкам коаліції брати участь у проектному фінансуванні, що дозволить підвищити рентабельність нових проектів;
- виступати на ринку як самостійна компанія і як ФПГ, що дасть додаткові можливості щодо замовлень і реалізації нової для країни продукції;
- використовувати імідж процвітаючих компаній для одержання додаткової переваги не тільки на вітчизняному, але й на світовому ринку;
- скласти конкуренцію могутнім іноземним компаніям, що мають найбільший вплив на український ринок і перевагу перед роздробленими вітчизняними фірмами, практично позбавленими інвестицій і зовнішнього фінансування, що в значній мірі обмежує їхній розвиток.

Пріоритетною основою є те, що ці групи функціонують як самостійні організації, що розвивають та об'єднують на старті банки, промислові підприємства і торгові організації, науково-технічні та вузівські установи, вони дають можливість талановитим робітникам реалізувати свої проекти, а ряду людей мати робочі місця та достойний зарібок.

Висновки. Таким чином, сучасні фінансово-промислові групи являють собою диверсифіковані багатофункціональні структури, створені в результаті об'єднання капіталів підприємств, кредитно-фінансових та інвестиційних інститутів, а також інших організацій з метою максимізації прибутку, посилення конкурентоспроможності на внутрішньому та зовнішньому ринках, підвищення ефективності виробничих і фінансових операцій, посилення технологічних і коопераційних зв'язків, збільшення економічного потенціалу їх учасників. ФПГ також є кроком до розвитку технологічного та інноваційного виробництва, так як залучають висококласних фахівців у систему виробництва певного товару чи послуги, що допомагає знизити витрати на пошук інформації, її достовірність, специфікацію і захист прав власності. Об'єднання процесів підготовки кадрів, розробки інновацій та їх впровадження у життя можливе лише за організації цілісного комплексу, яким являється ФПГ.

Однак поряд з цим, в Україні створення ФПГ пов'язано з необхідністю структурної перебудови національної економіки і пріоритетною підтримкою тих її областей, які сприяють швидко-

му економічному розвитку, а особливо технологічних парків, які б входили до складу процвітаючих ФПГ.

За цих обставин можемо надіятись на позитивний та безповоротний позитивний вплив вітчизняних фінансово-промислових груп на різносторонній інноваційний розвиток економіки нашої держави.

Література

1. Закон України «Про ПФГ» № 437/95-ВР від 21.11.1995 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://liga.kiev.ua>.
2. Бесараб О. О. Роль банку у формуванні інвестиційних ресурсів ФПГ // Фінанси України. — № 1. — 2009. — С. 116—120.
3. Ільчук В. І. Інноваційно-інвестиційні системи реальної економіки // теорія і практика управління підприємством. Тез. докл. міжн. наук. — практ. конф. 23—24 апреля, Мінськ, 2008. — С. 132—133.
4. Кривенко К. Т., Савчук В. С., Беляєв О. О. та ін. За ред. д-ра екон. наук. проф. К. Т. Кривенка. Політична економія // Навчальний посібник. — К.: КНЕУ. 2001. — С. 508.
5. Кузьмінський В. Формування інвестиційних ресурсів ПФГ на засадах лізингу / В. Кузьмінський // Банківська справа. — 2003. — № 3. — С. 56—58.
6. Куліш А. П. Формування організаційної структури ФПГ // Фінанси України. — № 9. — 2010. — С. 35—39.
7. Тарасенко В. І. Інноваційна трансформація в Україні та її результати і наслідки // Українське суспільство на порозі третього тисячоліття / Під ред. М. О. Шульги. — К.: Ін-т соціології АН України, 2009. — С. 67.

Статтю подано до редакції 19.05.11 р.

УДК:336.663

К. В. Давидова,
магістрантки кафедри фінансів підприємств,
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ КАТЕГОРІЙ «ОБОРОТНИЙ КАПІТАЛ» ТА ЙОГО ЕЛЕМЕНТИ

АНОТАЦІЯ. Розглянуто підходи науковців до визначення сутності економічних категорій «оборотний капітал», «оборотні активи», «оборотні кошти» та встановлено їх взаємозв'язок. Зроблено спро-